

Meysere, kabilesinden on kadar arkadaşıyla birlikte valilerin icraatlarından duydukları rahatsızlıkları halifeye ulaştırmak için Dimaşk'a gitti. En önemli şikâyet konuları, savaşıra katıldıkları ve ön saflara sürüldükleri halde sağlanan ganimetlerden kendilerine pay verilmemesi, ayrıca haksız yere mallarının ellerinden alınması ve kızlarının câriye edinilmesi idi. Günlerce bekledikleri halde halife yerine kâtibi Abraş ile görüştürülen Meysere ve arkadaşları bu tutum karşısında halifenin valilerinin icraatlarından memnun olduğu kanaatine vardılar ve Kuzey Afrika'ya dönüp isyan için fırsat kollamaya başladılar.

Bu sırada Batı Sudan sınırlarına kadar ulaşan Habîb b. Ebû Ubeyde'nin çok sayıda Berberî ve Sudanlı esir alarak bol miktarda altın ve gümüşle geri dönmesi Berberîler'in Emevîler'e öfkelerini daha da artırdı. Habîb b. Ebû Ubeyde'nin Sudan seferinin ardından ordusuyla Sicilya fethine gönderilmesi Hâricîler için büyük bir fırsat oldu. 15 Ramazan 122'de (13 Ağustos 740) isyan hareketini başlatan Meysere, Sufriyye mezhebinin benimsemiş ak-raba kabilelerden Miknâse ve Bergavâta'nın da desteğiyle gücünü arttırıp Tanca üzerine yürüdü ve şehri ele geçirerek valiyi öldürdü. Burada halife ilân edilip emîrül'l-mü'minin unvanı alan Meysere, Tanca valiliğine Mûsâ b. Nusayr'ın mevlâsı ve aslen Rum olan Abdül'alâ b. Cüreyc'i tayin etti. Ardından Sûs üzerine yürüyerek bölgeyi ele geçirip Vali İsmâil b. Ubeydullah'ı da öldürdü. İsyan bütün Fas'ta kısa sürede yayıldı. Bölgede yaşayan Berberîler'in tamamına yakını Meysere'ye destek verdi.

Meysere daha sonra Kayrevan'a yöneldi. Bu gelişmeler karşısında Emevî genel valisi İbnü'l-Habhab, Hâlid b. Habîb el-Fihri'yi büyük bir ordunun başında Meysere'nin üzerine gönderdi, ayrıca Sicilya seferinde olan ordusu da ona yardım için geri çağırıldı. Sicilya ordusu ulaşmadan Hâlid ile Meysere arasında Tanca civarında şiddetli bir çatışma meydana geldi. Savaşın ardından Tanca'ya dönen Meysere orada kendi taraftarlarınca öldürüldü. Onun, biat alırken kabul ettiği şartları tanımaması ve önceki tavrını değiştirip şiddet uygulamaya kalkışması yüzünden öldürüldüğü kaydedilmektedir. Ancak kaynaklarda neticesi hakkında açık bilgi verilmeyen bir savaşı kaybetmesi veya beklenmeyen bir anda geri çekilmesi sebebiyle öldürüldüğü ihtimali daha kuv-

vetli görünmektedir. Hâricîler Meysere'nin yerine halifelğe Zenâte kabilesinden Hâlid b. Humeyd'i geçirdiler.

Halife Hişâm'ın emriyle Tanca'yı geri almak için bir ordu gönderen Endülüs valisi ordusunun yenildiğini duyunca bizzat Kuzey Afrika'ya geçti, ancak Tanca'yı kurtaramadı. Hâlid b. Humeyd, Emevî ordularını Vâdîşelif (Qued Chélif) mevkiinde ağır bir yenilgiye uğrattı (123/740). Bu zaferin ardından Meysere'nin başlatmış olduğu ayaklanma Mağrib-i Aksâ'nın (Fas) bütün bölgelerine yayıldı. Fas'ta kontrolü ellerine geçiren Hâricî âsiler bölgedeki şehirleri tahrip ederek yağmaladılar. İsyan bütün Kuzey Afrika'da, hatta Endülüs'te yankı buldu. Tanca isyanı duyulunca Endülüs'te ayaklanma meydana geldi. Âsiler istedikleri kişinin vali yapılmasını sağladılar. Bunun üzerine Halife Hişâm, İbnü'l-Habhab'ın yerine Külsüm b. İyâz'ı getirdi ve isyancılara karşı büyük ordular sevketti. Ancak Külsüm kumandasındaki ordular da Sebû nehri kenarında yenilgiye uğradılar. Bölgedeki Hâricî-Berberî ayaklanması Emevîler'in yıkılış yıllarına kadar sürdü.

BİBLİYOGRAFYA :

Halife b. Hayyât, *et-Târîh* (Ömerî), s. 353-354; İbn Abdülhakem, *Fütûhu l'İfrîkiyye ve'l-Endelüs* (nşr. Abdülilhan Enîs et-Tabbâ'), Beyrut 1987, s. 93-96; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 254; İbnü'l-Kütiyye, *Târîhu l'iftitâhî'l-Endelüs* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Kahire-Beyrut 1410/1989, II, 39; *Ah-bâr mecmû'a*, s. 34, 37, 41-44; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, V, 191-192; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, I, 51-56; İbn Haldûn, *Histoire des berbères* (trc. de Slane), Paris 1982, I, 216, 237-239, 359-362; II, 125, 136; A. Bel, *La religion musulmane en Berbérie*, Paris 1938, I, 147-148; Rifât Fevzi Abdülmuttalib, *el-Hilâfe ve'l-Havâric fi'l-Mağribi'l-Arabî*, Kahire 1393/1973, s. 67-74; Abdallah Laroui, *The History of the Maghreb* (trc. R. Manheim), Princeton 1977, s. 94-95; Abdülazîz Sâlim, *el-Mağribü'l-kebir*, Beyrut 1981, II, 298-314; Muhammed b. Tâvî, "Medînetü Sebte 'abre't-târîh", *Sebte ve devrühâ fi isrâ'i'l-fikri'l-İslâmî*, Tıtvân 1984, s. 3-4; Mahmûd İsmâil Abdürrâzık, *el-Havâric fi bilâdi'l-Mağrib*, Dârülbeyzâ 1406/1985, s. 42-50, 60-66; Adnan Demircan, *Hâricîler'in Siyâsî Faaliyetleri*, İstanbul 1996, s. 234-235; Jamil M. Abu'n-Nasr, *A History of the Maghrib in the Islamic Period*, Cambridge 1987, s. 35, 37-39; Mohamed Talbi, "L'indépendance du Maghreb", *Histoire générale de l'Afrique*, Paris 1990, III, 275-277; G. Marçais, *La Berbérie musulmane et l'orient au moyen âge*, Paris 1991, s. 46-49; Latîfe el-Bekây, *Hareketü'l-Havâric: Nes'etühâ ve te'tavvühâ ilâ nihâyeti'l-'ahdi'l-Ümevî*, Beyrut 2001, s. 214-222; Hüseyin Münis, "Severâtü'l-Berber fi l'İfrîkiyye ve'l-Endelüs", *Meceiletü Külliyyeti'l-âdâb*, X/1 Kahire 1948, s. 166-172; E. Lévi-Provençal, "Maysara", *EI* (Fr.), VI, 915.

AHMET KAVAS

MEYSERE b. MESRÛK

(میسرة بن مسروق)

Meysere b. Mesrûk el-Absî
(ö. 21/642 yılı civarı)

Kumandan sahâbî.

Hicretin 3 veya 4. yılında (624 veya 625) Benî Abs kabilesinden Hz. Peygamber'le görüşmek üzere Medine'ye gelen dokuz (veya üç) kişilik heyette bulundu. Vedâ haccında Resûl-i Ekrem'e, "Sana tâbi olmak istiyorum" diyerek müslüman oldu ve, "Senin aracılığınla beni ateşten kurtaran Allah'a hamdolsun" diye memnuniyetini belirtti. Halife Ebû Bekir'in değer verdiği Meysere irtidat olaylarında kabilesiyle birlikte İslâmiyet'e bağlı kaldı. Ebû Bekir onu ve ailesini Hâlid b. Velîd'e tavsiye etti; Meysere de Yemâme'de (11/632) ve Suriye'nin fethinde (13-15/634-636) Hâlid'le beraber savaştı ve bir kısım kuvvetlere kumanda etti. Hâlid b. Velîd, Busrâ'nın alınması esnasında da (13/634) onu 1000 kişilik bir kuvvetin başında önemli stratejik bir mevki tutmakla görevlendirdi. Öncü kuvvetlere kumanda ettiği de oldu. Yermük Savaşı'nda (15/636) esir alınan müslümanları kurtarmak için Hâlid'in seçtiği 100 atlıdan biri de Meysere idi. Bu savaştan yaşlı olmasına rağmen genç bir düşmanla mübâreze de bulunmasına Hâlid b. Velîd güçlükle engel oldu. Suriye'nin fethi boyunca muharip olarak çarpışanlardan biri de Meysere'dir. Humus'un fethinde (15/636) 5000 atlıyla birlikte şehre yaklaştığında bizzat Hâlid b. Velîd tarafından karşılandı ve Hâlid Suriye'de bulunduğu sürece onun önde gelen yardımcılarında biri oldu. Kudüs kuşatmasında (16/637) Patrik Sophronios'un şartı gereğince şehri teslim alması için başkumandan Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın mektubunu Medine'de bulunan Halife Ömer'e Meysere götürdü. Halep fethedildikten sonra (16/637) 3000 kişilik üçüncü birliğin başında Antakya'ya gönderildi. Ayrıca Menbic, Bizâa ve Bâlis'in fethinde bulundu. Halifenin daha ileriye gidilmesi yönündeki isteği üzerine Bizans topraklarına girme kararı alındı ve bir rivayete göre ordusuyla birlikte Bizans sınırını ilk defa Meysere geçti (Belâzûrî, s. 235; Taberî, IV, 112). Oldukça zor tabiat şartlarına ve kalabalık düşmana rağmen yollarına devam ettiler. Bizans ülkesindeki fethilerin önemli bir bölümünde İyâz b. Ganm ile beraber bulunan Meysere'nin adı Mısır ve İskenderiye'nin fethinde de (21/642) geçmekte ve Ehnâs'ın alınma-

sında 1000 atıyla kumanda ettiği kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Fütûhu's-Şâm*, Beyrut, ts. (Dârü'l-cil), I, 28-30, 44-45, 52, 146, 157, 185, 192, 194, 202, 235-236, 259, 296, 309-311; II, 5-6, 8-9, 166-167, 218, 222, 251; İbn Sa'd, *eṭ-Tabakât*, I, 295; Belâzûrî, *Fütûh* (Fayda), s. 235, 247; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), IV, 112; İbnü'l-Esîr, *Üs-dü'l-gâbe*, V, 285; a.mlf., *el-Kâmil*, II, 496, 568-569; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 469-470; Şâmî, *Sü-bûlü'l-hüdâ*, VI, 574; Ahmed Zeynî, *es-Siretü'n-nebeviyye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), II, 162; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VII, 339.

ASRİ ÇUBUKÇU

MEYSİR

(الميسر)

Câhiliye Arapları arasında yaygın olan bir kumar türü.

Sözlükte “kolay olmak” anlamındaki *yēs* (yūs) kökünden türeyen *meysir*, İslâm öncesi Hicaz-Arap toplumunda bir talih oyunu şeklindeki kumar çeşidini ifade eder. Bu oyun, kesildikten sonra eti muhtelif hisselerle ayrılan bir hayvandan (çoğunlukla dişi deve) pay kazanmak amacıyla üzerlerinde pay ve risk değerleri yazılı, her biri ayrı isimle anılan belirli sayıdaki okların çekilmesi suretiyle oynanırdı. Kelimenin terim anlamı, hem çaba göstermeden bir malı kolayca ele geçirmeyi hem de maddî kazanç sağlamayı ifade ettiği için sözlük mânasıyla paralellik göstermektedir. Bir diğer görüşe göre ise *meysir* kelimesinin kökünde “bölüşmek” anlamı olup oyun için kesilen hayvan bölüştürüldüğünden bu şekilde adlandırılmıştır. *Meysirde* etlerin bölüştürülmesini yöneten kişiye *yâsir* yahut *kaddâr*, bu oyunu oynayan topluluğa *eyşâr* (tekili *yēs* ve *yâsir*) adı verilir.

Kur'an-ı Kerim'de üç âyette şarapla birlikte zikredilen *meysir* önce kınanmış (el-Bakara 2/219), daha sonra kesin olarak yasaklanmıştır (el-Mâide 5/90-91). *Meysirin* özel bir kumar türünü mü yoksa bütün kumar çeşitlerini mi kapsadığı ihtilâflı olmakla birlikte İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu bu âyetlerle bütün kumar çeşitlerinin yasaklandığı görüşündedir (kumarla ilgili fıkıh hükümleri için bk. KUMAR). Hadislerde ve klasik dönem fıkıh literatüründe *meysir* kelimesinin genellikle kumarla eş anlamlı olarak kullanıldığı görülür.

İslâm öncesi Hicaz-Arap toplumunda daha çok kış mevsiminde ya da kıtlık günlerinde zenginlerin oynadığı en yaygın

kumar türlerinden biri olan *meysir* aynı zamanda Araplar arasında bir övünç vesilesi kabul edilir ve bu oyuna katılmayan varlıklı kişiler kınanırdı. Oyunda kazananların payları daha çok fakirlere dağıtıldığı için *meysir* diğer kumar çeşitlerine göre daha sakıncasız ve yararlı sayılmaktaydı. Bununla birlikte Câhiliye devrinde hâkimlik yapan Akra' b. Hâbis gibi *meysiri* kınayan ve yol açtığı olumsuz sonuçlara dikkat çekenler de vardı.

Araplar, *meysirde* kullanılan ve “ezlâm, aklâm” yahut “kîdâh” diye adlandırılan ve oku andıran tahta çubukları, üzerlerine değişik seçenekler yazıp bir işe girişmeden önce aralarından birini çekmek için de kullanırlardı (bk. EZLÂM). Oyunda yer alan on oktan yedisi çeşitli hisselerle sahip olup diğer üçü boştu. Dolu yedi okun her birinin üzerine birden yediye kadar çentikler atılarak payları belirlenirdi. Hisse sırasına göre “fez, tev'em, rakib, hils, nâfis, müsbil, muallâ” adını taşıyan bu okların içinde en değerlisi yedi hisselik muallâ isimli oktu. Boş oklar “sefih, menih, vağd (veya musadder)” şeklinde adlandırılmıştı; bazı kaynaklarda “muda'af” adı verilen dördüncü bir boş ok bulunduğu ve toplam sayının on bir olduğu belirtilir. Her bir dolu okun üzerindeki çentik sayısı *meysirde*ki payı ve risk değerini gösteriyordu. Boş okların pay ya da risk değeri olmadığından bunlara çentik atılmazdı. Bunların rolü oyunu yavaşlatmak veya zorlaştırmaktan ibaret olduğu için çekilişte boş ok çıkarsa hemen torbacığa geri atılır, böylece çentikli okların çıkma ihtimali azalmış olurdu.

Bu oyunda çekilişi yapan “hurde” isimli kişinin eline, okların üzerindeki çentikleri hissetmesini önlemek amacıyla bir deri veya bez parçası sarılır, ayrıca çıkan okun kime ait olduğunu görmemesi için “micvel” adı verilen bir bez ile elinin üstü örtülürdü; *meysir* genellikle gece oynadığı ve ateş yakıldığı için beyaz bir örtü kullanılırdı. Çekilişi gerçekleştirenin arkasında onu denetlemek ve oyuncuların herhangi birinin lehine ok çekmesini önlemekle görevli “rakib” dururdu. Çekilişi yapan kişi okların bulunduğu “ribâbe” adındaki torbacığı salladıktan sonra birer birer aldığı okları bakmadan arkasındaki denetçiye verirdi. Denetçi oku kimin adına çıkmışsa ona iletir, okun sahibi de üzerindeki çentik sayısı kadar hisseyi taksim edilen et arasından alırdı.

Meysirin oynanış şekliyle ilgili olarak kaynaklarda farklı bilgiler bulunmakla birlikte en yaygın olanı şöyledi: En çok yedi

kişiden oluşan bir topluluğun satın aldığı bir deve kesilerek butlar, uyluklar, ön ve arka bacaklar ve omuzlar olmak üzere on parçaya bölüştürülür. Devenin kafasını ve ayaklarını hayvanı kesen kişi alır, geri kalan küçük parçalar ise önceki on parçaya eşit şekilde paylaştırılır. *Meysire* katılan oyuncular çekilişten önce birden yediye kadar hisseleri ve risk değerleri üzerlerinde işaretli oklar arasından maddî güçlerine ve sosyal konumlarına uygun olanı seçerler. Bu okların hisse toplamı yirmi sekiz olduğundan çekilişte ilk çıkan ve on hisseye kadar olan okların sahipleri kazanmış, diğerleri kaybetmiş sayılır. Meselâ ilk iki çekilişte yedi ve üç hisseyi temsil eden oklar çıkarsa bu okların sahipleri kendi payına düşen et miktarını alır, devenin bedeli torbacıktaki ok sahipleri tarafından hisseleri oranında karşılanır. İlk iki çekilişte meselâ yedi ve altı hisseyi temsil eden okların çıkması halinde yedi hisseli okun sahibi payına düşen eti alır, altı hisseli okun sahibi ise üç hisse kazanıp üç hisse kaybetmiş sayıldığından devenin bedeline diğer kaybedenlerle birlikte bu oranda katılır. Geri kalan hisselerin karşılanması için kesilen ikinci ve üçüncü develerin pay edilmesinde de aynı usul uygulanır. Öte yandan, ilk çekilişlerde kazanan katılımcılar paylarını alıp ayrılacakları gibi cömertlik gösterisi yaparak oklarını torbacığa iade edebilir ve kalan hisselerin bedeline katılırlardı. Bu işleme “tesniye” denirdi. Bu durumda karşılanması gereken hisselerin sayısı arttığı için çok sayıda deve kesilmesi gerekebilirdi. Kaybedenler yani çekiliş konu dededen pay almayla hak kazanamayanların o devenin etinden yemeleri ayıp sayılırdı. Bütün okların payları dağıtıldığında artan et hissesi olursa bunlar yoksullara verilir. *Meysir* için yeterli sayıda oyuncu bulunamaması durumunda gerekli sayıyı tamamlamak için katılımcılardan bazıları iki veya daha fazla ok alır ve bu sebeple “temim” (tamamlayıcı) diye anılırdı.

Meysirin oynanışını, satın alınan devenin yirmi sekiz parçaya bölüştürülüp bu parçaların her ok sahibine işaretli pay sayısınca dağıtılması şeklinde tasvir edenler olmuşsa da, bu izah tarzı kazanan ve kaybedeni yani kumar niteliği olmayan basit bir kurra işlemi olarak görülmüş ve isabetli bulunmamıştır.

Meysirin Kur'an-ı Kerim tarafından kesin bir dille yasaklanmış olmasının Câhiliye döneminde oynanan bu oyuna dair ayrıntılı bilgilerin sonraki nesillere aktarılmasına engel olduğu anlaşılmaktadır.